

УДК 619:636:616.98:579.62

В. В. УХОВСЬКИЙ, кандидат ветеринарних наук
О. О. КУЧЕРЯВЕНКО, кандидат ветеринарних наук
О. О. СТЕПНА, аспірантка
Інститут ветеринарної медицини НААН, м. Київ

ПРИРОДНІ ВОГНИЩА ЛЕПТОСПІРОЗУ В УКРАЇНІ

У оглядовій статті проаналізовані природні вогнища лептоспірозу сільськогосподарських тварин в Україні, етіологічна структура та еколого-географічні особливості природних вогнищ лептоспірозу в різних областях України.

Ключові слова: природні вогнища, лептоспіроз, серогрупа, серовари, гризуни.

Лептоспіроз (лат. *Leptospirosis*, син. хвороба Васильєва-Вейля) – це інфекційна природно-вогнищева хвороба багатьох видів тварин і птахів, яка проявляється короткочасною гарячкою, гемоглобінурією (гематурією), жовтяничним забарвленням і некрозами слизових оболонок та шкіри, атонією шлунково-кишкового тракту, абортами, народженням нежиттездатного потомства, зниженням продуктивності тварин [1]. Хвороба є одним з найбільш поширених зоонозних захворювань у світі, що завдає тваринництву значних економічних збитків [2].

На всіх континентах зустрічаються природні вогнища лептоспірозу, які суттєво відрізняються один від одного в різних країнах по етіологічній структурі та видовому складу дрібних ссавців – основних переносників лептоспір [9].

Заражені тварини у природних вогнищах визначають ензоотію – захворюваність тварин, притаманне певній місцевості [2]. Одним із основних напрямків моніторингу за природно-вогнищевими інфекціями, у т.ч. і за лептоспірозом, на даному етапі є виявлення ензоотичних, або неблагополучних, територій по даній нозології [5]. Ензоотичні місцевості визначаються наявністю природних вогнищ, відмінностями в їх структурі та впливом на них екологічних факторів.

Мета роботи – проаналізувати природні вогнища лептоспірозу в Україні, виявити їх етіологічну структуру та еколого-географічні особливості природних вогнищ, визначити вплив природних та антропогенних факторів на природні вогнища лептоспірозу.

Характеристика природних вогнищ на Україні повинна бути комплексна, та включати в себе всі показники, які вміщують декілька параметрів. Комплексним показником характеристики території є екологічний регіон. Екологічний регіон (екорегіон) виділяється в результаті територіального зонування, що включає в себе екологічні та біотичні фактори: клімат, топографію, геоботаніку, гідрологію та ін. [11].

На території України ідентифікуються шість екорегіонів, які мають певні характеристики:

1. Понтійські степи – покривають 40,2 % території (південний схід). На ній розташовані: Херсонська, Запорізька, Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Миколаївська, Одеська області, АР Крим, південно-східні частини Харківської та Кіровоградської областей. Для регіону характерний жаркий та засушливий клі-

мат, велика кількість вологи в весняний період року. Природних лісів мало. Налічується багато дрібних гризунів [8].

2. Центральньо-європейські змішані ліси – покривають 33,1 %. Екорегіон включає в себе: Волинську, Рівненську, Житомирську області, південну частину Вінницької, північно-східну частину Львівської, східну частину Чернівецької, північно-західну і південну частини Тернопільської і Хмельницької, північно-східну частину Івано-Франківської, південно-західну частину Черкаської, північ та південь Київської, північну частину Чернігівської та північно-східну частину Сумської областей. Регіон характеризується помірним кліматом. Багато лісової зони, яка представлена широколистяними та змішаними лісами. Територія рівнинна. Особливість регіону – велика заболоченість [10].

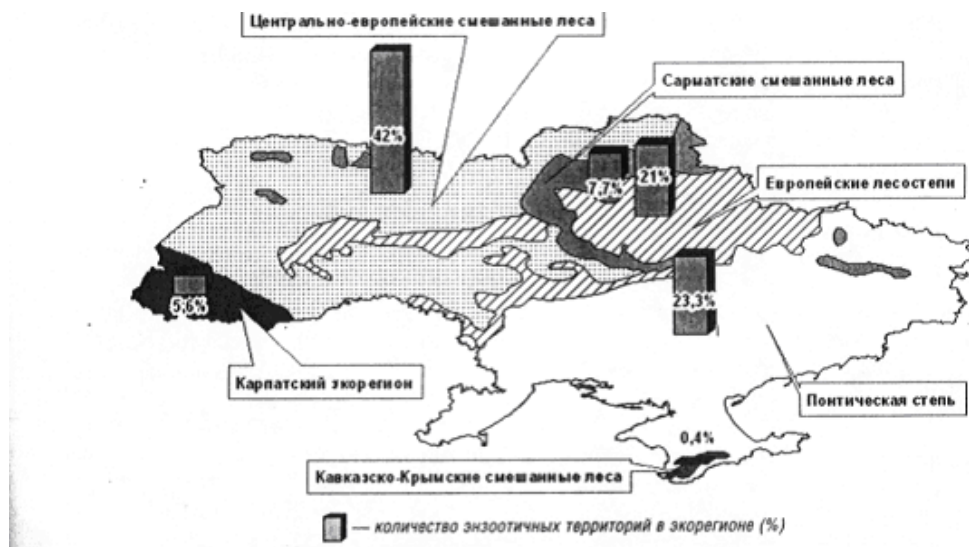

Рис.1. Розподіл ензоотичних територій по лептоспірозу в екологічних регіонах України(за даними А.Л.Павленко та ін., 2011)

3. Європейський лісостеп покриває 17,9 % території – Полтавська, північно-західна частина Харківської та Кіровоградської областей, південь Сумської області, центральна частина Хмельницької та Тернопільської, захід та схід Київської, північно-східна частина Черкаської, північ Вінницької, південь Чернігівської областей. Тут характерний помірний клімат, середній рівень опадів. Цей регіон є перехідною зоною між широколистяними лісами півночі та степами півдня. Регіон представлений рівнинною місцевістю з великою кількістю річок та боліт [6].

4. Сарматські змішані ліси – 5,5 % території. Це південь Чернігівської, північ Сумської, північно-східна частина Черкаської та Київської областей. Екорегіон характерний низинами з частково гірною місцевістю. Видовий склад ссавців схожий із Центральньо-європейськими змішаними лісами [10].

5. Карпатський екорегіон покриває 2,9 % та розташовується в передгірській та гірській місцевості Карпат на території областей: Закарпатська, південно-західна частина Івано-Франківської та Львівської, захід Чернівецької області. Характеризується екорегіон великою кількістю лісів з багатим видовим складом ссавців [8].

6. Кавказько-Кримські ліси – це передгірна та гірська частини Кримського півострова, яка займає 0,4 % на південному сході АР Крим. Характерна наявність хвойних лісів, підвищений рівень осадів [10].

Частота природних вогнищ лептоспірозу в конкретному екологічному регіоні визначається природно-кліматичними факторами, які притаманні кожному регіону: кількість осадів, температурний режим, тривалість світлового дня, кількість водойм, типи рослинних комплексів, видовий склад тварин, які є переносниками інфекцій в природі, показники ґрунту.

За даними Бернасоської та ін., 1989, природним вогнищам лептоспірозу притаманна певна зональна приуроченість. У найбільш широко поширених в Україні природних вогнищах лептоспірозу циркулюють лептоспіри різних серологічних груп – *Pomona*, *Tarassovi*, *Hebdomadis*, *Icterhaemorrhagica*, *Canicola* і т.д. [8]. Основними господарями лептоспір у природних вогнищах є дрібні ссавці та синантропні гризуни, серед сільськогосподарських тварин – свині та велика рогата худоба, серед домашніх тварин – собаки [12].

Лептоспіри в популяції ссавців у природних вогнищах передаються переважно водним шляхом. Природні вогнища лептоспірозу, обумовлені наявністю інфекції серед диких тварин, мають ландшафтну приуроченість. Переважно вони розміщені у місцях з високим вмістом вологи, тобто у водоймах, болотах, річках [8]. Частота поширеності природних вогнищ лептоспірозу на території України максимальна в північно-східній частині країни (41 %); на півночі, в центрі і на південному сході (25, 23 % і 11 % відповідно). У Карпатських змішаних та в Кримських широколистяних лісах природні вогнища лептоспірозу виявляються з низькою частотою (5 і 3 %) [5].

Оскільки межі природних вогнищ лептоспірозу не співпадають із адміністративними межами територій, то один і той же ареал циркуляції інфекції в природі може знаходитися на території двох і більше районів або областей.

Етіологічна структура природних вогнищ лептоспірозу залежить також від структури заплавної спільнот дрібних ссавців та гризунів, а також від наявності і співвідношення чисельності основних носіїв тієї чи іншої серогрупи лептоспір. У свою чергу, структура дрібних ссавців та гризунів визначається ландшафтно-кліматичними умовами на водорозділах (зональний фактор) і ландшафтними особливостями заплавної річки (зміна лісистості на водорозділі, в заплаві річок, середньорічна кількість опадів).

По мірі погіршення умов існування ряду лісових та заплавної дрібних тварин і гризунів на водорозділі та в заплавної зоні спочатку відбувається концентрація, а потім проходить зникання тварин, що призводить до зміни в етіологічній структурі природного вогнища лептоспірозу певних серологічних груп лептоспір.

Основні фактори, що визначають природні вогнища лептоспірозу є:

1. Помірний клімат з оптимумом температури +25° С...+30° С.
2. Нейтральна кислотність ґрунту, яка є сприятливою для розвитку та життєдіяльності лептоспіри.
3. Певна кількість атмосферних опадів, що забезпечує зволоженість ґрунту.
4. Наявність водних ресурсів (річки, озера, ставки, болота).
5. Наявність тварин-переносників лептоспір – гризуни, дрібні ссавці, домашні та сільськогосподарські тварини.

Перспективи подальших досліджень.

Для удосконалення, оптимізації планування та проведення різних заходів (в т.ч. і профілактичних) доцільним є подальше вивчення проблеми природних вогнищ лептоспірозу в Україні, розробка методів, які дозволять виявити чіткі межі природних вогнищ лептоспірозу, із залученням новітніх методів діагностики і т.п.

Список використаної літератури:

1. Виноград Н. О. Еколого-епідеміологічні аспекти лептоспірозу в Україні/ Н. О. Виноград, Л. В. Третьякова, Н. Б. Видайко – Львів, 2006. – с.
2. Епідеміологічні аспекти лептоспірозу в Україні / Л. С. Некрасова, В. М. Свита, Ю. О. Новохатній [та ін.] // Матеріали науково-практичної конференції: актуальні питання епідагляду за особливо небезпечними інфекціями, санітарна охорона території, біологічна безпека. – Іллічівськ, 2009.– С.126-127.
3. Наглов В. А. Распространение и структура природных очагов лептоспироза на территории левобережной Украины // В. А. Наглов, Э. И. Фе-доров, В. Ф. Шаповал и др. Актуальные вопросы теоретической и клинической медицины (тезисы докладов конф., посвященной 70-летию института). – Полтава, 1991. – Том 2. – С.204-205.
4. Природная очаговость болезней: исследование института Гамалеи РАМН / под ред. Э.И.Коренберга. – М.: РУСАКИ, 2003. – С.254-257.
5. Чирній В. І. Особливості поширення вогнищ лептоспірозів у різних природних зонах України // В. І. Чирній, О. Б. Хайтович, В. М. Костенко та ін. Тези доповідей 12 Українського республіканського з'їзду в Україні мікробіологів, епідеміологів і паразитологів (25-27 вересня 1991 р., Харків). – Київ, 1991. – Частина 1. – С.86-88.
6. Burriel A. R. Leptospirosis: an important zoonotic diseases // Current Research, Technology and Education Topics in Applied Microbiology and Microbial Biotechnology. – Formatex, 2010. – P.687-693.

ПРИРОДНЫЕ ОЧАГИ ЛЕПТОСПИРОЗА / Уховский В. В., Кучерявенко О. О., Степная Е. А.

В обзорной статье проанализированы природные очаги лептоспироза с/х животных в Украине, этиологическая структура и эколого-географические особенности природных очагов лептоспироза в разных областях Украины.

Ключевые слова: природные очаги, лептоспироз, серогруппа, серовары, грызуны.

THE NATURAL FOCI OF LEPTOSPIROSIS IN UKRAINE/ Ukhovs`kyi V., Kucheryavenko O., Stepna O.

In a review article analyzed the natural foci of leptospirosis livestock in Ukraine, etiological structure and ecological and geographical features of natural foci of leptospirosis in different regions of Ukraine.

Keywords: natural foci, leptospirosis, serogroups, serovars, rodents.

Рецензент– кандидат ветеринарних наук **О. А. Тарасов**

Рукопис надійшов 11.02.2014 року.